

Király László: Fény hull arcodra, édesem

Csupa meghitt pillanatot, derűs helyzetet, a diszharmonia korában, a groteszk, a torz, az alantas tobzódása időszakában csupa harmóniát, szépséget, tisztaságot ígér a kolozsvári Király László új novellás kötetének címe: *Fény hull arcodra, édesem*. Az elidegenítő, sokkoló hatások, a negatív pólusú esztétikai minőségek divatja idején a pozitív véglethez, a vonzó minőségekhez hív. Mintha az író nem tudna vagy nem akarna tudni a világnak arról a széteséséről, darabokra hullásáról, a pusztulásnak, égésnek arról az iszonyúságáról sem, amit a borító-lapon Árkossy István *Tűzmadár* című festménye villant az emlékezetbe. Olyan alkotó esetében, mint Király László, aki művei tanúsága szerint egyik főhőséhez hasonlóan „tudatosan dolgozni kezdett az életén”, sértéssel fölérő értetlenség volna véletlennek tekinteni a kötet egyetlen illusztrációjának kiemelt szerepeltetését. A tudatosságot feltételezve a „tűzmadár” így veszedelmet jelez. A rettenet, a szörnyűségek: az apokalipszis tüzeitől is a fény. Tőlük is fényesedik az a cimbeli arca. És csak a tűzek ellobbantával, a fenyegetettség elmúltával hull majd a megbékélés, a nyugalom derűs fénye.

„Szinte érzékelhetően közeledni érzem azt a pillanatot, amikor vége lesz ennek az egésznek. Csak addig el ne hagyd magad. Csak addig bírjad. Majd megérkezünk, és akkor fény hull a mi arcunkra is, csupa fény hull arcodra, édesem, csak ne sírj” — ennyi az ígéret, amit kötet cím, illusztráció s a novellák adnak. Nem a csendes nyugalom ígérete tehát. Nem a boldog jövőendő. A „ne hagyd magad”, a küzdés, a helytállás értelmé? Emberhez méltó magatartásáé.

Feledtetni ez, hogy a cím nemcsak a báj, a kellemesség vonzásával hatott, de a bájoltság, a kellemkedés pózaival is. Pedig a kötet írásaiban, négy novellájában semmi nyoma sem stílusban, sem hősválasztásban, sem jellemrajzban a kényeskedő szerepjátszásnak, öntetszergő modorosságnak. Képletesen szólva: a „tűzmadár” sugározta fény leleplez minden mesterkéltséget, tettettet mozdulatot, őszintétlen szót. Végső lényegükre csupasztatja le a dolgokat. Élesebben mutatkoznak meg az olyan apró, más esetekben talán fel sem tűnő hibák, kompozíciós bizonytalanságok, fogalmazásbeli lazaságok, divat is diktálhatta eljárások, öncélúnak tetsző megoldások, mint amilyenek a *Tiszteletkör esti városunkban* és a *Házam küszöbén* című írásokat terhelik. A műfajuk szerint leginkább az életképekre és a riportnovellákra emlékeztető alkotások elsiertetetteknek, eseményben, cselekményben, mondanivalóban kevés újat hordozóknak tetszenek.

A *Tiszteletkör...* zárójeles alcíme az író pontos önértékeléséről árulkodik: valóban „szürke novella” ez. Közhelyes fordulatait és gondolatait az sem színesítheti, élénkítheti, hogy befejezésében — meglepő váltással — a hős helyett az író kerül főszerepbe. A „Nem tudhatunk mindent” úgy hangzik itt, mint egy másik, csak a képzeletben létező, de ott „modernül” megírt novella csattanója. Ez a másik mű az írói mindentudást tagadná, a hős önállósodását panaszolná — alkotói gondokba, műhelytitkokba, a mesterség rejtelmeibe avatna be. Az írás munkáját, mechanizmusát tenné meg az írás tárgyául, témájául. Ez a másik novella nem viselné el ellenszenves hőse, Glodics külsőleges-felszínes jellemzését; érzékeltetni tudná, hány pénzt ért, anélkül is, hogy didaktikus módon, mint egy preparátumot, kerti törpék és műőzek, valamint tivornyázó cimborák társaságában mutatná.

Lehetne ez az elmaradt novella a *Házam küszöbén* is: írói gondokról, az irodalom és a művészetek gyötrelmeiről, az alkotásról mint „önfelgyújtás”-ról végül is épp elég szó esik benne. Hogy „modernebb” legyen, kihívó, formabontó, a közege is diktálhatná: a külföldi helyszín, egy hosszabb utazás emlékképeit fölillantó, egymásba csúsztató, valamint a „mit jelent magyarnak lenni?” kérdését is mellnek szegező átcevegett rotterdami éjszaka. A különös helyszín s különös társaság azonban nem indítja különcködésre az író. Ha csak oly módon nem — s a *Házam küszöbén* ezzel üt el a másik három novellától —, hogy a hagyományos epikai elemek vállalásában itt a legkövetkezetesebb. A hagyomány követésével különcködik: megnevezi a teret, az időt, a szereplőket, egyenes vonalúan beszéli el az eseményeket; a dialógusok-eszmefuttatások leírásában sem alkalmaz formabontó eszközöket; helyükön vannak az írásjelek; nem lehet panasz, hogy az egész novella egyetlen mondat, s nehéz kiigazodni benne stb. Az olvasónak nem kell tehát feladnia megszokott hadállásait, ha tisztázni akarja az „elbeszélésviszonyokat” — semmilyen értelemben sem érik váratlan meglepetések. Megérti, hogy a

hagyományos riportnovellában kinyíltak a riportok, publicisztikák tarka szóvirágai is — az „információmennyiség”-ről, amelyik „zúdul”; az „erőltetett igyekezet”-ről, aminek éppúgy „szintje” van, mint az anyanyelvnek, és így tovább. Legfőképp megérti pedig — mármint az olvasó — a központi alak, az Író helyzetét, választási kényszerét: „Két részre kell osztania, sajnos, az eddig egységesnek hitt világot, olyan dolgokra, melyekre *többé nem pazarolhat figyelmet*, másrészt olyanokra, melyeket továbbra is megtart, magáénak érez, vagy éppen oly *nehezen palástolt kitárulkozó rajongásával vesz körül*. Legnehezebb, legkegyetlenebb azonban az emberek két csoportra osztása ilyenkor.”

Az íróhősnek ebben a felismerésében osztoznak a kötet másik két novellájának fő alakjai is: mint *Az örök hó határában*, vállalni kénytelenek az „arányok megváltozását”. Nem is annyira a figyelem pazarlása miatt kell visszafogniuk magukat, hanem inkább az ábrándozásokra, spekulációkra, feltételezésekre való hajlamuk miatt. Az Antonio megfogalmazta „örök, el nem dönthető” kérdésre: részt venni-e érzelmileg is a harcokban? — a novellák egyértelműen válaszolják, ugyancsak Antonióval: „Elvégeztetett, nincsenek érzelmeim”. Azaz akik a küzdelmet vállalják, akár a *Fény hull arcodra, édesem* titokzatos hősei, azoknak úgy kell viselkedniük, mint az ellenségnek, az „állig fölfegyverzett túlerő”-nek: irgalmatlan szenvtelenséggel. Tisztában kell lenniük vele, hogy azok egyetlen nyilvánvaló szándéka: föl akarják számolni őket, „kinyírni sorra, sietség nélkül, módszeresen”. Csak a „hitünk és a gondolataink” a fegyver. Antonio felismerését kell követniük: „A mi ellenségünk nem csupán győzni akar. A mi ellenségünk nem csak ellenünk, felkelők ellen harcol, hanem el akarja tiporni a gondolatot is, amit képviselünk. Ki akarja irtani az elképzeléseinket és az álmainkat. Mert csak egyféle álmot akar, egyféle gondolatot, elképzelést: az övét.”

Mi szegezhető szembe ezzel az „egyféle elképzeléssel”? *Az örök hó határa* főalakjának illúziótlanul józan valóságlátása: „Ismerkedett a népével, a kijátszott, kisémmizett, bizalmatlanná vált emberekkel, kik között lassan kezdett eluralkodni az okos ravaszság helyett a sunyiság, a tisztességtudás helyébe a tolvajság lépett, mértéktartó, okos beszédük helyét kezdte elfoglalni a csűrés-csavarás, hazudozás. Mintha nem is saját hazájukban élnének. Mintha nem őket illetné ez a föld.” Ennek a népnek a kisebbségi érzését, képmutatását, hazudozását is vállalja, ezeket kénytelen tudomásul venni, aki a küzdelem teszi az életét. Az ő gyanakvásuk elől, félelmük elől is bújhatna a címadó novella különös emberpárja. A magukra hagyatottságuk mégsem oly végzetes, mint Antonióé, aki biztosan tudja, hogy a harc olyan, mint a hó: örök. „Élethalálharc.” Nem tehet róla, mégis felelős érte.

De hát mi ez a harc, hol az az állig fölfegyverzett túlerő, ki az az ellenség? Mi az, amit ki kell bírni, aminek vége lesz egyszer? A Sütő András megidézte álomfelügyelőк masíroznak itt is, egyformásítva a gondolatokat? Történelmi kort, biblías múltat hív tanulságot a *Fény hull arcodra, édesem* is? Régi mesterekhez fordul, „elfelejtett hadsereg”-hez, miként a legutóbbi verseskötény?

Király László gyökeresen szakít azzal a szemlélettel — legalábbis a kötet két nagyszerű novellájában —, amely a nemzeti irodalmak többlet-előnyét, másrészt — a kisebbségi érzésből is táplálkozva — létjogosultságának igazolását a „helyi színek” festésében látta. Az író könyörtelen következetességgel ügyel itt rá, hogy teremtett világát ne csak a csillogó máztól, cifra ékítványektól fossza meg, de a térhez s időhöz kötő esetlegességektől-jellegzetességektől is. Mintegy klasszicizálja a prózát: ideálok ütköztetésének, eszmények keresésének, magatartáspróbáknak lesz az az eszköze s terepe. A legnyilvánvalóbb módon *Az örök hó határában*, de a *Fény hull*... összerosódó körvonala, álom és valóság határán egyensúlyozó, rejtélyektől és titkoktól lebegő cselekményvilágában is. Az idegen nevek amott, a képzelet játéka, a megelevenedett illúziók emitt — mind-mind távolítanak attól, hogy nevének neveződjék: hol az a túlerő, miért e harc.

Egy valami azonban bizonyos: a fenyegetettség. A veszélyhelyzet. Nem a Hemingway megörökítette, maga is kereste kalandféléket időtleníti, absztrahálja a kötet — miként erre, nem a kívül —, ha nem a fölülállás magasából némely kritikák céloztak. Nem a Kilimandzsáró hava vakít itt. Ha már párhuzamot keresünk: az a hó ez, amiben megfagy a levél is, az őz nyoma is, és amiben didereg az elme: Radnóti Miklós hava. A rettenet elől a klasszikus formákhoz menekült, a klasszicizmus fegyelmét magára öltő művészt így idézte Király László egyik nem régi verse: *Károlás Radnótiért. (Kriterion.)*

MÁRKUS BÉLA